

Yazarı: Dr. Mehmet Emin AY

Yayınevi: Nil Yayınları

Günümüz dünyasında büyük bir hızla gelişen bilim ve teknik, dinin insan hayatındaki önemini daha da arttırmıştır. Hızlı sanayileşme ve hayat standardının ekonomik yönden yükselmesiyle insanların sür'ate kavuştuğu refah ve mutluluk ma'nevi alandaki boşluğu gideremeyince, özellikle Batı'lı toplumlar psiko-sosyal yönden çeşitli krizler yaşamaya başlamışlardır. Bugün bu toplumlar ihmal edilen manevi gelişime yeniden canlılık kazandırabilmek için dinin gücünden faydalanma yollarını aramaya koyulmuşlardır.

Ülkemizde den geçmiş dönemdeki baskı ve ihmale rağmen gündemdeki yerini hiçbir zaman kaybetmemiştir denilebilir. Ancak baskı ve ihmal döneminde gayr-ı resmi olarak yapılan din eğitimi ve öğretimi faaliyetlerinin, 'Din'i farklı şekillerde anlayan ve yaşayan insanların varlığına yol açtığını söyleyebiliriz. Zira geçmişte yapılan hatalar ve ihmaller sebebiyle, bugün insanların bir kısmının ya dinden habersiz ya da dindar ama kendi görüşünün doğruluğunu savunan kişiler haline geldiğini görmekteyiz.

Bu noktada hem aile hem de yaygın-örgün her eğitim kurumunda gerçekleştirilen din eğitimi ve öğretiminin önemi ortaya çıkıyor. Zira din eğitimi adına görünen olumsuzlukların giderilmesinde en önemli vazife bu müesseselere düşmektedir.

Dinin özünden kaynaklanan sevgi hoşgörü ve müsamaha prensipleriyle oluşturulacak bir din eğitimi anlayışının aileden başlayarak, diğer din eğitimi kurumlarında devam ettirilmesi hem inancın ma'nevi desteğini hisseden insanların, hem de toplumun her kesimine kucak açan din eğitimcileri ve görevlilerinin yetişmesine zemin hazırlayacaktır.

Din insan hayatı için nedenli önemli ise, din eğitimi ve öğretimi de güzel eğitim ve öğretim içinde o derece önemli bir yere sahiptir. Türkiye’de din eğitim ve öğretiminin iki yolla yapıldığı söylenebilir. Birincisi, halk tarafından geleneksel olarak ailede başlatılarak sonradan din görevlilerinin katkılarıyla camilerde, resmi ve gayr-ı resmi Kur’an Kurslarında gerçekleştirilen yaygın din eğitimi ve öğretimi, ikincisi ise İmam Hatip Liselerinde yürütülen örgün din eğitimi ve öğretimidir.

Türkiye’de din eğitimi ve öğretiminin problemleri iki noktada toplanmaktadır:

1-Aile

2-Din eğitimi ve öğretimi kurumları.

Toplumun temel taşı ve çocuğun ilk gözünü açtığı yer olan ailede çocuğa verilen yanlış telkinler, onun ilerki yıllardaki dini hayatına da tesir etmekte ve yanlış yollara sapmasına sebep olacaktır. Sözelimi bu tür ailelerde çocuktaki vicdan gelişimi, Allah korkusuyla söylenmek istenmekte ve çocuğu istenmeyen davranışlardan vazgeçirebilmek için yine Allah korkusuna başvurulmaktadır. Sık sık ‘Allah seni taş yapar’, ‘Allah cehennemde yakar, gözünü kör eder...’ gibi tehditlerle sindirilmek istenen çocuk Allah (cc)’ı sadece Cehennemi olan, çocukları taş yapan, cezalandıran bir varlık olarak tasarlamaktadır. Allah (cc)’ı sevmekten ziyade, daha çok O (cc)’ndan şiddetle korkmaya başlamaktadır.

Din eğitimi ve öğretiminin problemlerinden bir diğeri de ‘Yaygın ve örgün din eğitimi kurumlarıdır. Bu kurumlar da iki yönlü probleme sahiptirler. Birincisi, bu kurumların kendi bünyesinden kaynaklanan problemler. İkincisi de bünyeleri dışından kaynaklanan problemler. Her iki durumda da problem gerek ailede gerekse yaygın ve örgün din eğitimi kurumlarında gerçekleştirilen din eğitimi ve öğretiminde başarıyı teşvik ya da disiplini sağlamak amacıyla başvurulmuş mükafat ve cezalardır.

Din eğitim ve öğretimini bütün problemleriyle ele alan kitap iki ana bölümden teşekkül etmiştir.

1-Disiplin mükafat ve ceza kavramlarına teorik bir yaklaşım.

2-Din Eğitimi ve öğretiminde mükafat ve cezanın çocuk ve öğrenci üzerindeki etkileri ve disiplini sağlamadaki rolleri.

Başlangıçta üç kavramın tanımı yapılmış ve bu kelimeler hakkında bilgi verilmiştir.

Disiplin: Bireylerin içinde yaşadığı topluluğun genel düşünce ve davranışlarına uymalarını sağlamak amacıyla alınan önlemlerin tümüdür. Eğitim bilimlerinde ise bir toplulukla uyulması gereken kanun ve kuralların tamamıdır.

Amacı: İnsanlara birtakım özellikler kazandırmaktır.

Mükafat: ‘İyi bir çalışma ve üstün bir beceri gösteren öğrenci, öğretmen veya yöneticilere verilen armağan’ ifadeleriyle tanımlanmaktadır. Amacı, çocuğun veya öğrencinin başarılarını övmek, hoşgiden davranışları ve iyi hareketlerinin tekrarını sağlamaktır. Eğitim-öğretimdeki mükafat türleri şu kategorilere ayrılır:

1-Manevi Mükafat

a-Sevgi ve ilgi göstermek

b-Övmek, tebrik ve takdir etmek

2-Maddi mükafat

a-Arzu ve istekleri yerine getirmek

b-Çeşitli armağanlarla ödüllendirmek.

Ceza: Belli bir davranışın tekrarlanmasını önlemek veya istenen bir suçun önünü almak amacıyla bir kimse veya birtakım insanlar hakkında alınan maddi veya manevi tedbirdir. Amacı, yanlış davranışların kayıtsızlıkların ve dikkatsizliklerin tekrarına engel olmak ve kötü alışkanlıkların meydana gelmesini önlemelidir. Eğitim ve öğretimde ceza türlerini şu kategorilere ayırmak mümkündür:

1-Manevi ceza

a-Sevgi ve ilgiyi azaltmak

b-Tenkit, uyarı ve kınama

c-Azarlama ve hakaret

2-Maddi Ceza

a-Arzu ve istekleri yerine getirmemek

b-Dayak

Bu tasnifler yapıldıktan sonra eğitim sistemleri açısından disiplin, mükafat ve cezanın incelenmesine geçilmiş. Batı eğitim sistemindeki mükafat ve cezanın uygulanış şekli işlenmiş ve daha sonra kendi eğitim sistemimizle karşılaştırılmaya çalışılmıştır. Bu bölümde Batılı pedagog ve ilim adamlarının görüşlerine yer verilmiştir. Batı eğitim sisteminde baskı ve cezalandırmanın

önemine yer verilmiştir. Batı eğitim sisteminde baskı ve cezalandırma yerine çalışmayı motive eden ölçülü bir disiplin anlayışının hakim olduğu söylenebilir.

Eğitimin insan hayatındaki fonksiyonu açısından İtalyan Pedagog Maffeo Vegio '(1406-1458)'nin görüşü dikkate değerdir. Ona göre 'İnsan doğuştan ne mutlak iyi, ne de mutlak kötüdür. Ancak her iki unsuru da içinde taşır. Almış olduğu eğitime göre bu istidadları gelişir'. Bu noktada Peygamber Efendimiz (sav)'in: 'Her çocuk İslam fıtratı üzerine doğar. Sonra anne ve babası onu Mecusi veya Hristiyan yapar' mealindeki sözünü hatırlamak gerekmektedir.

Daha sonra yazar Kur'an-ı Kerim'de ve Peygamberimiz (sav)'in Sünnet'i ışığında disiplin Mükafat ve ceza kavramını işlemiş ve bütün Pedagoglara misal teşkil edecek örnekler verilmiştir. Kur'an-ı Kerim, insanlar arası ilişkileri gereken hukuki kuralları ifade eden 'muamelat' kavramı ise Kur'ani disiplin anlayışının en bariz örneğini içeren ayetlerden oluşur.

Kur'an'ı Kerimde 'Mükafat, güzel karşılık' anlamına gelen 'ceza' kelimesinin 17 yerde geçtiği görülür. 'Rableri katında dileyebilecekleri herşey onlarındır. İşte bu iyilik yapanların mükafatıdır'.

Ceza veya cezalandırmak manasına gelen 'ceza' kelimesi Kur'an'da 22 yerde geçmektedir. 'Kim bir mü'mini kasden öldürse onun cezası, içinde ebediyyen kalacağı cehennemdir'. Kur'ani eğitim anlayışında pedagojik açıdan dikkat çeken önemli bir nokta vardır. Bilgisizlikten doğan suçlarla bilindiği halde işlenen suçlara aynı ceza uygulanmaz. Örnek: 'Allah bir kavmi hidayete ulaştırdıktan sonra nelerden sakınacaklarını kendilerine açıklamadıkça onları sapıklıkla sorumlu tutacak değildir'.

Kur'an-ı Kerim'den sonra İslam eğitim sisteminin dayandığı ikinci temel olan sünnet de disiplin, mükafat ve ceza konularından önemli bilgilerin yer aldığı bir kaynak hükmündedir.

Hz. Peygamber (sav) yürütmüş olduğu eğitimle, özellikle insan psikolojisine uygun birtakım prensipler ortaya koymuştur. Bunlar, muhatabı tanıma, derece derece ve yumuşaklıkla eğitme, hatayı yüze vurmama gibi temel prensiplerdir.

Hz. Peygamber (sav) herşeyden önce rahmet Peygamberiydi. Yine O (sav) Enes (r. a.)'in

ifadesiyle çocuklara karşı insanların en şefkatlisiydi. Her fırsatta onları sever okşar, iltifat eder ve mükafatlar verirdi. Ceza konusunda sünnetin izin verdiği husus disiplini sağlamak için belirli sınırlar içerisinde aşırıya gitmeden uyardır. Peygamberimizin bu yaklaşımlarından sonra İbn-i Sina, Gazali gibi İslam eğitimcilerinin şiirlerine yer verilmiştir.

Bundan sonraki bölümde din eğitimindeki mükafat ve cezanın çocuk ve öğrenci üzerindeki etkileri ve disiplini sağlamadaki rolleri üzerinde durulmuştur. Bu mevzuyla alakalı din eğitiminin temel taşlarından birisi, belki de birincisi olan İmam Hatip Liselerinde anket uygulaması yapılmış ve sonuçları değerlendirilmiştir.

Anketin yapıldığı okullar: Bursa, Balıkesir, Erzurum ve Van İmam Hatip Liseleridir. Yapılan anketler neticesinde öğrenci ve öğretmenlerin değerlendirmeleri ve yaklaşım tarzları alınmış ve istatistiksel olarak ifade edilmiştir. Din eğitimi ve öğretimi sadece İmam Hatiplerle sınırlı değildir. Çocuğun okula gelmeden önce dini eğitime tabi tutulmuş olduğu aile kurumu ve Kur'an kursları vardır. Bu sebepten dolayı dini eğitim üç kategoride ele alınmaktadır:

1-Ailedeki din eğitimi ve öğretimi

2-Yaygın din eğitim ve öğretimi

3-Örgün din eğitimi ve öğretimi

Çocuğun dünyaya gözlerini açtığı anda karşısında bulduğu iki önemli varlık ana ve babası yani ailesidir. Dolayısıyla ilk eğitimini onlardan almaktadır. Bu çocukluk döneminde verilen din eğitimi ve öğretimi ferdin üzerinde hayat boyu etkili olmaktadır. Bu realite eskiden beri bilindiği gibi bugün de 'Çocuk Psikolojisi' ve 'Din Psikolojisi' tarafından desteklenmiştir. Yapılan araştırmalarda çocuk üzerinde en önemli etkiyi anne babanın davranışlarının yaptığı müsbet davranışların doğrudan çocuğa yansıdığı ve onun dini yaşantısına olumlu yönde katkıda bulunduğu ortaya konulmuştur.

Öğrencilere çocukluk yıllarında ailesince gerçekleştirilen din eğitimi ve öğretimi verilme oranını belirlemek amacıyla yöneltilen soruya öğrencilerin % 932'sine dini eğitim verildiği % 6.3'ünün de

bundan mahrum bırakıldığı anlaşılmıştır. Ailelerin din eğitimi verirken takip ettikleri yöntemi tesbit etmek için sorulan sorular, öğrencilerin verdikleri cevaplardan ilk sırayı % 48.4 ile hoşgörü ve ilgi uyandırılarak seçeneği ikinci sırayı % 24.2 ile ibadetlere katılımı sağlayarak ardından sohbetle anlatarak seçeneği almıştır. Bu sonuçlar da gösteriyor ki eğitimin en verimli yolu hoşgörü ile ve ikna ederek yapılanıdır.

Ailede Din Eğitimi ve Öğretiminde izlenmesi Gereken Prensipler:

1-İlk dini bilgiler ailede verilmeye başlanmalıdır.

2-Anne ve baba, dini prensipleri bizzat yaşayarak örnek olmalıdır.

3-Çocuk psikolojisi iyi bilinmelidir.

4-Allah sevgisi esas olmalıdır.

5-Hoşgörölü ve müsamahalı olmalıdır.

6-Zaman zaman mükafatlar verilmelidir.

7-Çocuk fiziki cezalara maruz kalmamalıdır.

2-Yaygın Din Eğitimi ve Öğretim:

Gerek Diyanet işleri Başkanlığı'nın gözetim ve denetimindeki Kur'an Kursları ve camilerde, gerekse gayr-i resmi yoldan çeşitli kuruluşlarca gerçekleştirilmektedir. Bu eğitim kurumlarına

olan ilginin yüksek düzeyde olduğu söylenebilir. Öğrenciler üzerinde yapılan anket neticesinde İmam Hatip Liselerine gelen öğrencilerin % 95.49'unun daha önce herhangi bir yaygın din eğitimi kurumuna gittiği anlaşılmaktadır.

Yaygın din eğitimi ve öğretimi kurumlarında da öğrencileri motive edip daha iyi performans gösterebilmeleri için mükafatlar verilmektedir. Bu mükafatların yapılan anketler sonucunda daha çok manevi mükafatlar olduğu anlaşılmıştır. Güzel sözle övmek takdir ve tebrik etmek gibi.

Mükafatın yanında bu eğitim kurumlarında öğrencilere bazı alışkanlıklar kazandırmak ve disiplini sağlamak için birtakım cezaların verildiği bilinmektedir. En çok başvurulanan cezalandırma biçimi tekit ve uyarıdır.

3-Örgün din eğitimi ve öğretiminde mükafat ve ceza:

Milli Eğitim Bakanlığı'nın gözetim ve denetimindeki İmam Hatip Liselerinde görülmektedir. Bu bölümde İmam Hatip Liselerinde gerçekleştirilen din eğitimi ve öğretimi esnasında gerek başarıyı artırmak ve teşvik etmek gerekse olumlu davranışları pekiştirmek amacıyla verilen mükafatlar. Örgün din eğitiminde mükafatı iki kategoride değerlendirmemiz gerekmektedir:

1-Öğrencilere göre:

Yukarıda isimlerine zikrettiğimiz dört İmam Hatip Lisesinde öğrencilerine uygulanan anket sonucunda öğrenciler dini-mesleki derslerde verilen mükafatları oran, sıklık, tür ve etkileri bakımından değişik şekillerde değerlendirmişlerdir.

1-Mükafat alma oranı ve sıklığı

% 40.3'ü zaman zaman mükafatlandırıldıklarını söylemişlerdir.

2-Alınan mükafat türleri:

Sorulan sorulara öğrenciler verdikleri cevaplarla en çok kullanılan mükafat türünün güzel sözle övgü, takdir ve tebrik olarak belirtmişlerdir. Maddi ödüller ise oldukça sınırlı kalmıştır.

3-Mükafatların öğrenci üzerindeki etkileri:

Sorulan sorulara öğrencilerin % 65'i olumlu etkisi oldu cevabını vermişlerdir. % 2.41'i ise olumsuz etkisi oldu verilen mükafatlar beni şımarttı ve derslerimi gevşettim cevabını vermiştir.

2-Öğretmenlere göre: 1-Mükafat verme oranı 2-Verilen mükafat türleri

3-Verilen mükafatların öğrenci üzerindeki tesirleri: 'Verilen mükafat, öğrenciyi hangi yönde etkiliyor?' sorusuna öğretmenler şu cevabı vermişlerdir:

a-Genellikle olumlu yönde etkiliyor. Derslere ilgisinin ve başarısının artmasına sebep oluyor (% 90)

b-Bu mükafatlar öğrenciyi olumsuz yönde etkiliyor. Şırmalarına ve derslerde gevşeklik göstermelerine sebep oluyor.

4-Mükafatların öğrenciye veriliş biçimi

5-Öğrencilik yıllarında alınan mükafatların öğretmenliğe etkisi: Öğretmenler, sorulara 'Öğrencilik yıllarında aldığım mükafatlar beni etkilediği için ben de öğrencilerimi mükafatlandırıyorum' diye cevap vermişlerdir.

Örgün Din Eğitimi Ve Öğretiminde Ceza:

Bu eğitim kurumlarında teşvik edip başarıyı artırmak için nasıl mükafat veriliyor ise, olumsuz davranışlara engel olmak ve disiplini sağlamak için de cezaya baş vurulmaktadır. Ceza da mükafat gibi öğrencilerin ve öğretmenlerin görüşlerine başvurularak ortaya konulacaktır.

Bu bölümde de ceza verilme alanları istatistiki olarak ortaya konmaktadır. Verilen ceza türleri cezaların öğrenci görüşlerine yer verilmiştir.

Bu araştırmanın bir sonucu olarak yaygın ve örgün din eğitimi kurumlarında ideal bir din eğitimi için gerekli olan şu maddeleri sıralamamız mümkündür.

1-Öğretmen ve öğreticide sağlam bir kişilik ve karakter

a-Öğrencilere iyi örnek olmak

b-Öğrencilerle diyalog kurmak

c-Sevgi şefkat ve merhametle davranmak

d-Tutarlı bir disiplin anlayışına sahip olmak

e-Notu bir koz olarak kullanmamak

f-Meslek şuuruna sahip olmak ve bunu öğrencilere de kazandırmak

2-Öğretmen ve öğreticide mesleki ve pedagojik formasyon yönüyle yeterlilik.

a-Öğretmen ve öğretici branşında iyi yetişmiş olmalıdır.

b-Öğrenci psikolojisine vakıf olmalıdır.

c-Disiplin sağlama konusunda çeşitli metodlar denenmelidir.

3-Fiziki kapasite yönüyle yeterlilik

4-Sosyal kültürel faaliyetlerde yeterlilik

5-İdare, öğretmen, veli işbirliğinde yeterlilik

6-Disiplin kurulunun işleyişinde yeterlilik.

Şer'i aktivite, aynı zaman kesitinde, her alanda aynı yükselişi sağlayamaz. Öyleyse, bazı alanlarda diğerlerinden üstün olan medeniyetlerden bahsedilebilir.

Modern Dünya ve Yokluk Duygusu

'Korku, endişe, tedirginlik' manalarını içeren 'angoisse' sözcüğü, özellikle varoluşun mebde ve meadında bir anlama ulaşamama kainatta boşluk ve yokluk tarafından kuşatılma, müteal bir nizama götürücü makul bir sisteme, Cosmos'a çıkamama; neticede de insanın yoklukla

kuşatıldığı hissi ve bundan duyulan ürperti, bir tür fizik ötesi oluşla ilgili bir bunalımdır. Hatta nereden gelip nereye gittiği belli olmayan bir gemi enkazındaki insanın, hiçlik duygusuyla karşılaşması devrimizin alın yazısıdır, kaderidir.

Kur'an'ın Zamana Bakış Açısı

Kur'an nizamında ise, zaman, kendisine takılıp kalınacak bir sürekliliğe sahip değildir. Yani o, nihai durak ve sınır olamaz. Yaratılış sahasındaki yeri, yaratılmış olmaktır. Gerçi insanın yaratılışından önce, 'dehr'den bir zaman diliminin kendisine sebket ettiği, aynı adı taşıyın süremin ilk ayetinde mealen: "Gerçekten insan üzerine 'dehr'den bir zaman geçti ki, o vakit insan anılır, (insanlıkla tanınır) bir şey değildir. "Dehr" mebde ile kıyamet arasındaki müddet için kullanılan bir deyimdir.

Zaman-Hayat ilişkisi:

Hayatla beraber düşünüldüğünde zaman yenilmeyi mümkün kılan, davranışa müsaade eden, soru sormayı, tecrübe etmeye imkan verendir. Eylem, zaman içinde yaşayabilecek; yine zaman içindedir ki, kuvvetlerimin sunabileceğim, kendimi hür bulacağım ve hürriyetimden kendimi sorumlu tutacağım. Zaman insanın tüm imkanlarının şartı olduğundan, insan için zaman dışılık söz konusu olamaz.